

Del A Kortsvarsoppgave

Avgjort skjebne.

I naturalistiske tekster er forfatteren ofte objektiv og nøytral når de skildrer lavere sosiale lag. Et eksempel på en slik tekst er andre bind *To venner* fra romanserien ”Hellemysrfolket” av Amalie Skram (1887). Her kan vi blant annet lese om gamle Oline som blir kalt ”småfylla” og barnebarnet Sivert. I teksten finner man flere tegn som viser til en typisk naturalistisk skrivestil.

Primært kan en si at teksten er preget av vitenskapelighet. Som leser får man en detaljert beskrivelse av Olines slitne utseende ”Underleppen hang ned på haken” og ”Midt i undermunnen stod to høye, smale tenner [...]. Andre tenner såes ikke”. Dette er typisk naturalistisk og her virker det som at Skram vil beskrive virkeligheten slik den er. Skram bruker også sosiolekt når barna roper etter Oline ”D’e’han farmor – jagggu e’de’farmoren hannes”. Sosiolekt er med på å gjøre det hele mer troverdig.

Videre kan det virke rimelig å si at teksten er pessimistisk. All denne elendigheten går utover barnebarnet Sivert som føler stor skam ovenfor besteforeldrene. Lite tyder på at Skram har noen tro på at det skal bli noen forbedringer i samfunnet. I tillegg kan en si at teksten er deterministisk. Skjebnen til personene er bestemt av arv og miljø. ”Og hvor kunne han vente å komme seg frem i verden -, folk ville være redd for å ha med slikt pakk å gjøre”. Skjebnen til gutten er allerede avgjort og han har ingen lys fremtid i vente.

Det typisk naturalisme å beskrive samfunnet, i istedenfor å ville forandre. Dette gjør også Amalie Skram, som har en naturalistisk skrivestil gjennom hele teksten.

Kilder:

Andresen, Øyvind et. al.: Signatur 3, Fagbokforlaget, Bergen, 2013.

Skram, Amalie. ”Hellemysrfolket”, utdrag fra *To venner* (1887). Oslo: Gyldendal 2000.

Språklig tilrettelagt

”Studiehefte om naturalisme og realisme”, *Videoteket.no*, <https://videoteket.no>, nedlastet

10.05.2018

Del B Langsvarsoppgave

Å sette problemer under debatt.

Litteraturforfatteren Georg Brandes holdt i 1871 en forelesningsrekke om samtidslitteraturen. Denne ble kalt *Hovedstrømninger i det 1900-århundres litteratur*. Brandes sitt nye litteratursyn og hans forelesningsrekke skulle vise seg å bli enormt viktig. Brandes mente romantikken ikke beskriver sannheten slik den er, den viser bare idealer og romantiserer virkeligheten. Han mente litteraturen måtte bli mer samfunnskritisk. ”Det, at en litteratur i våre dager lever, viser seg i, at den setter problemer under debatt.” sa han under en av forelesningene. Det er her selve det moderne gjennombruddet, også kalt realisme og naturalisme, kommer. En kan si at dette kommer fordi folk sin ytre verden, altså samfunnet, forandrer seg. Samtidig skjer en del i folks indre verden med nye tanker. Eksempelvis utfordret Charles Darwins vitenskap religionen og verden var i endring.

Brandes inspirerte flere forfattere til å skrive mer samfunnskritisk. I 1880 skrev Alexander Kielland *En god samvittighet* som tok opp temaer som klasseskille, hykleri og påpekte dobbeltmoralen som er på toppen av samfunnet. Dette gjorde han elegant med å kritisere indirekte ved hjelp av ironi. Videre har vi og *Gjengangere* (1881) av Henrik Ibsen, som er et borgerlig samtidsdrama. Dette er et såkalt titteskapsteater hvor borgerklassen får betrakte seg selv og deres tåpelige oppførsel i det som kan se ut som deres egen stue. Det har både naturalistiske og realistiske rekk ved at det blant annet skildrer grove og vulgære detaljer. Dernest har vi *Karens jul* (1885) av Amalie Skram som har en typisk naturalistisk skrivestil. Teksten er en julefortelling med en mulig allusjon til bibelen ved at Karen og barnet kan symbolisere Maria og Jesus-barnet. Her kan det sies at Skram har prøvd å skape en sjokkeffekt, da slutten strider med sjangerforventningen, og Karen og barnet dør på julaften.

Skram skrev flere samfunnskritiske tekster. Et eksempel på en slik tekst er andre bind *To venner* fra romanserien ”Hellemysrfolket” (1887). Her skildrer Skram lavere sosiale lag på en nøytral og objektiv måte, noe som er en typisk naturalistisk skrivestil. Vi får lese om gamle Oline og hennes barnebarn Sivert som blir ropt etter og kalt forskjellige skjellsord når de er ute og går. Den nøytrale måten å skrive på gjør at man som leser må tolke selv og en får ikke meningene til forfatteren servert. Skram beskriver detaljert utseende til den alkoholisererte

bestemoren. ”I det grågustne, flate ansiktet satt den røde nesen som en svullen klump”. Dette viser til idealet om vitenskapelighet og et ønske om å vise virkeligheten slik den er.

Teksten har også et deterministisk preg. Skjebnen til de vi leser om er forutbestemt av arv og miljø. ”Og hvor kunne han vente å komme seg frem i verden -, folk ville være redd for å ha med slikt pakk å gjøre”. Her kan det kanskje sies at Skram vil få frem hvordan samfunnet stempler barn fra lavere sosiale lag og deres mulighet for å bli noe er allerede ødelagt ved fødsel. Det virker rimelig å si at hensikten kan også være å vise at måten en snakker til dårligere stilte ikke er akseptabelt. En mulig tolkning kan være at barna som roper etter Sivert og Oline også er preget av arv og miljø. Oppførselen de har mot Sivert og Oline er lik som foreldrene og resten av samfunnet, og denne onde sirkelen må gjøres noe med.

Samfunnsendringene preget også litteraturen på 1900-tallet. Rundt 1970-tallet finner vi mye feministisk litteratur. Kjønnrollemønstrene var i ferd med å endre seg og forfattere tok opp kvinnesaker om likestilling og kjønnsroller. Kvinner hadde på denne tiden blitt mer økonomisk uavhengige og flere tok utdanning. Typisk for forfattere som skrev feministisk litteratur var at de hadde en realistisk skrivemåte og flere brukte humor og ironi for å få frem hvor latterlige kjønnsrollene var. De satt problemer under debatt ved å vise frem urettferdigheten.

Et eksempel på feministisk litteratur er romanen *Mor streiker* fra 1981 av Ebba Haslund. Her kan vi lese om en familie hvor mor er hjemmeværende med barna og far arbeider og gjør som han vil. Dette er en typisk tendensroman som argumenterer for et samfunnsmessig poeng. Tendensen her kan sies å være å få frem hvor urettferdig og undertrykkende kjønnsrollene er.

I romanen skildres vanlige mennesker, som gjør vanlige ting. Virkeligheten skildres som den er uten å romantisere. Familien har en helt vanlig dag frem til mor forteller om sine ferieplaner. Mor blir flere ganger avbrutt når hun prøver å snakke. De hører heller ikke etter når hun snakker, slik at hun må gjenta seg. Det kan sies at Haslund prøver å vise hvordan mor ikke blir satt pris på. Fars og barnas reaksjon på ferieplanene får frem hvordan det blir sett på som en selvfølge at det er mor som skal være hjemme i ferien og ta seg av hus og stell. Far har en nedlatende tale mot mor ”Jasså, du har tenkt å reise også [...] Fra barna og meg”. Det er tydelig at han bruker en hersketeknikk for å få mor til å endre planene og gå tilbake til kjønnsrollemønsteret.

Personene i romanen er stereotypiske personer, uten psykologisk dybde. Dette virkemidlet viktig når en skal få frem et samfunnsmessig problem. En bryr seg ikke om det individuelle, men det allmenne. Far den undertrykkende mannen, barna er utakknemlige og mor er den hjemmeværende husmoren som ikke blir satt pris på. Slik får Haslund frem det samfunnsmessige problemet med undertrykkende kjønnsroller på en tydelig måte.

Her kan man kanskje dra en parallell til skuespillet *Et dukkehjem* (1879) av Henrik Ibsen, som på samme måte skildrer kvinners posisjon som hjemmeværende husmødre. I skuespillet møter vi Nora som hjemmeværende mor og Torvald som bruker en rekke hersketeknikker for å få Nora til å gjøre som han vil. I Ibsens skuespill er karakterene også stereotypiske med samme egenskaper og man er her på samme måte opptatt av å gå frem sannheten.

Dagens tendensromaner kan gjerne være opptatt av andre typer sannheter. Et eksempel på det er romanen *Bienes historie* fra 2015 av Maja Lunde. Her skildres samfunnet i Kina i år 2098 og alle biene har her dødd ut. Alt som skal dyrkes må pollineres av mennesker som må arbeide på fruktmarkene allerede fra de er åtte år gamle. Det virker rimelig å si at tendensen her er å få frem dagens miljøproblem.

Lunde setter problemet under debatt ved å bruke virkemidlet hyperbol. Teksten og historien er overdreven. En kritisk leser vil kanskje kunne innvende at teksten er i overkant ekstrem, og lite sannsynlig. Lunde får likevel frem tendensen; at vårt overforbruk og velstand kan redusere velstanden til de som kommer etter oss. Vi ser allerede i dag tegnene til at miljøet vår vil svikte om vi ikke gjør noe.

Debatten om sprøytemiddel er høyaktuell i dag da flere er usikre hvordan disse kan påvirke helsen til dyr og mennesker, og hvilke konsekvenser det har for økosystemet. I teksten til Lunde er biene allerede forsvunnet fordi ”sprøytemidler tok livet av dem”. Dette tyder på at Lunde ønsker å argumentere for at sprøytemidler har alvorlige konsekvenser for fremtiden og at vi må gjøre noe før de er for sent. Lunde beskriver den framtidige naturen som svak og trærne har grener ”[...] skjøre som tynt glass”.

En mulig tolkning kan også være at Lunde også vil si noe om nedhugging av skog. ”Men nå gikk det rykter om at også skogen skulle rives opp og beplantes”. Biene har her dødd ut som et resultat av et overforbruk av sprøytemiddel, men likevel fortsetter mennesker å hugge ned skog og skade naturen for å sikre egen velstand.

NOR1211

Hovedmål

Som konklusjon kan man si at litteratur kan være en effektiv måte å sette problemer under debatt. Forfattere kan både indirekte og direkte kritisere samfunnet og få leseren til å reflektere over hvordan en vektlegger verdier, holdninger eller egen oppførsel. Det er forskjellige måter å argumentere for det samfunnsmessige poenget. Forfatteren kan være både nøytral og objektiv, men i tendenslitteratur er det mer tydelig hva forfatteren selv mener. Vi ser likevel at samfunnskritiske tekster har lenge aktuelt for forfattere, men tendensen eller poenget har variert gjennom tidene.

Kilder:

Andresen, Øyvind et. al.: Signatur 3, Fagbokforlaget, Bergen, 2013.

Haslund, Ebba. *Mor streiker*. Oslo: Aschehoug, 1981.

Lunde, Maja. *Bienes historie*. Oslo: Aschehoug, 2015

Skram, Amalie. ”Hellemyrsfolket”, utdrag fra *To venner* (1887). Oslo: Gyldendal 2000.

Språklig tilrettelagt

”Studiehefte om naturalisme og realisme”, *Videoteket.no*, <https://videoteket.no>, nedlastet 10.05.2018